

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ(*)

ՀՈԳԵԼՈՅՍ Տ. ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆԻ

Եղիշէ Արքեպս. Տէրտէրեան ծնած է 21 Յունիս 1910ին, Վասպուրական աշխարհի Ռշտունեաց գաւառի Կայնիմիրան գիւղը, երեք ժամ միայն հեռու Նարեկայ վանքէն, նախկին անունով Եղիազար, որդի գիւղապետ Դաւիթի եւ Աղանիի, եւ մկրտուած է տեղւոյն Ս. Սարգիս եկեղեցւոյն մէջ:

1915ին իր ծնողացը հետ կը գաղթէ Պարսկաստան: Հայ կամաւորներու եւ Ռուսաց ծեռքով Վասպուրականի գրաւումէն ետք նորէն կը դառնայ Վան եւ ապա, Ռուսական բանակի նահանջի ատեն վերստին մեկնելով, կը հասնի մինչեւ Պաքուպա Միջագետքի: Նախ հոն, յետոյ Նահր էլ Օմարի գաղթականայանին մէջ կ'ընդունուի որբանոցի վարժարանը, ուր մինչեւ 1922 կը հետեւի դպրոցական ուսմանց դասընթացքի:

1922ին, երբ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան բարերարութեամբ բազմահարկը Հայ որբեր Միջագետքէն կը բերուին Երուսաղէմ, անոնց հետ էր նաեւ ինքը, որ երկու տարի եւս Սուրբ Քաղաքի Բարեգործականի Արարատեան Որբանոցին աշակերտելէ վերջ, 1924ին կ'ընդունուի Ս. Աթոռոյս ժառանգաւորաց Վարժարանը: Նախ Մեսրոպ Սրբազանի եւ ապա Կիրեղ Վարդապետի տեսչութեան օրով, ութ տարիներու ընթացքին, կարգ ըստ կարգէ կ'աշակերտի Հոգեւոյս Դուրեան Սրբազան Պատրիարքի, Բարգէն Կիւլսէրեան եւ Մկրտիչ Աղանունի Սրբազաններու, Հայր Պրիմէնի, Մխալեանի եւ վերջին տարին՝ Թորգոմ Պատրիարքի: Վարժարանի ընթացքը կ'աւարտէ յաջողութեամբ: Իբրեւ աւարտական քննութեան նիւթ իրեն կը տրուին Լամբրոնացիի Հոգեգալստեան Ներքողը եւ Դրիգոր Տղայի Թուղթը՝ առ Տուտէորդի գրուած:

Սարկաւագութեան ձեռնադրութիւնը կ'ընդունի Դուրեան Պատրիարքէն՝ 1928ին, իսկ վարդապետականը՝ Թորգոմ Պատրիարքէն — որ կը վերակոչէ զինք իր մեծանուն նախորդին անունով — 1932ին: 1933-1936 Դաւազանակիրի եւ անձնական քարտուղարի պաշտօններ կը վարէ Թորգոմ Պատրիարքին քովը եւ իրեն կ'ընկերանայ Եւրոպայի իր շրջապատոյտի ընթացքին: 1937ին կը ստանձնէ Տեսչութիւնը ժառնգ. Վարժարանի եւ Ընթարանի, եւ կը վարէ սոյն պաշտօնը մինչեւ 1945:

Դպրոցի Տեսչութեան շրջանին ի յայտ պիտի գային իր հարտար վարուելակերպի ու վարչագիտութեան ծիրքերը: Ութ տարիներ կառավարեց Վարժարանը իր բարի սրտին ազդեցութեամբը եւ իր հոգիի քաղցրութեամբը: Եղիշէ Վարդապետը այդ օրերուն՝ յաջ ուսանողութեան եւ ժողովուրդին, հմայիչ էր եւ առինքնող, եւ ամենէն ազդեցիկը Միաբանութեան երիտասարդ վարդապետներուն:

Իր Տեսչութեան շրջանին, Վարժարանը պատրաստեց աւելի քան քսան հոգեւորականներ, սարկաւագ ու վարդապետ, որոնց մեծ մասը պիտի հեռանար յետոյ, 1943ի Վանքի տագնապին հետեւանքով: Վանքի իշխանութեան եւ կարգ ու սարքին դէմ յարուցուած այդ պայքարի գլխաւոր դերակատարներէն մին կը հանդիսանար ինքը, արգելք ըլլալով կարգ մը բախտախնդիրներու, որոնք ոտնակոխ ընել կ'ուզէին կանոն ու կարգը նուիրական այս Հաստատութենէն ներս:

Իր դպրոցի Տեսչութեան առաջին տարիներուն, շնորհիւ Թորգոմ Պատրիարքի, Յ. Օշականի, Շահան Պէրպէրեանի եւ ուրիշներու, ժառանգաւորաց Վարժարանն ու

(*) Կենսագրական այս նօթերը, գրուած ուղղակի երանանքով Պատրիարքին ձեռով, յոյս սեւած են Սիոնի 1960 Յունիսի քիւին մէջ: Կը վերհասարակենք զանոնք քեթեւ հպումներով եւ փոքր յաւելումներով:

Երջամկայիշատակ Եղիշէ Պատրիարք Տէրտէրեան:

Ընծայարանը կրթական ճշմարիտ վառարանի մը պիտի վերածուէր, ազգային ու կրօնական յառաջահայեաց զգացողութեամբ եւ քաղցր շունչով ու ոգիով: Այս նոր ոգիի գոյաւորման մէջ մեծ էր բաժինը օրուան Տեսչին:

Դրական երեկոյթներ, դասախօսութիւններ եւ մտաւորական փորձեր, անխափան պարբերականութեամբ տեղի կ'ունենային, Միաբանութեան ներկայութեամբ եւ ուսուցչութեան եւ աշակերտութեան մասնակցութեամբ: Մտաւորական վայելքի ճշմարիտ պահեր էին անոնք, ուսանողներուն տալով իմացական եւ հոգեկան մտամարզութեան քաղցր պատեհութիւններ:

1944 Դեկտեմբերին, Կիւրեղ Ծ. Վրդ.-ի Պատրիարք ընտրուելէն յետոյ, կ'ընտրուի Լուսարարապետ Ս. Աթոռոյ, իսկ Պատրիարքի անժամանակ վախճանէն ետք, 1949ին, Տեղապահ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան: 1951ին, Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ կ'ընդունի Եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն Երջանկայիշատակ Տ. Տ. Գէորգ Զ. Կաթողիկոսէն, իբրեւ օժակից ունենալով Նորին Ս. Օծութիւն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.-ը, Սուրէն (այժմ վախճանեալ) եւ Նորայր (Պողարեան) վարդապետները եւ Սահակ Ծ. Վրդ. Տէր Գովհանէսեանը (Մայր Աթոռոյ Միաբան, այժմ հանգուցեալ): Այս զոյգ պաշտօնները կ'ընկերէին մինչեւ 1956ի աշնան, երբ իր բացակայութեանը, Տիրան Արքեպս. Ներսոյեանի եւ իրեններու կողմէ բռնագրաւման կ'ենթարկուի Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանը, ապօրէն ժողովներով եւ որոշումներով կ'ընտրուին պաշտօնազրկուի օրուան Տեղապահը եւ կ'ընտրուի Միաբանութենէն: Իսկ Վազգէն Վեհափառը կ'ընտրուի զինքը փիլոնազրկութեամբ եւ Արքութեան տիտղոսի բարձումով: 26 Մարտ 1960ին կրկին կ'ընտրուին Վանք եւ Միաբանութեան փափաքով կ'ընտրանայ իր նախկին պաշտօններուն եւ կ'ընտրուի Պատրիարք Առաք. Ս. Աթոռոյ: Իսկ 9 Յունիսին Վեհափառը իրեն կ'ընտրուին փիլոնը եւ Արքութեան պատիւը:

Իր Տեղապահութեան եօթը տարիներուն, երբ Պաղեստինի աղէտին իբրեւ հետեւանք Միաբանութիւնն ու ժողովուրդը զրկուած էին իրենց եկամուտի աղբիւրներէն եւ անգործ ու անհաց կ'ընկնէին լաւագոյն օրերու խոստումին, Եղիշէ Սրբազանը նուիրակներու առաքմամբ, սրտառու կոչերով եւ դիմումներով պիտի բաղխէր բոլոր սիրտները օտար երկիր ապրող բախտաւոր մեր արեւակիցներուն եւ ազգային մարմիններուն, անոնց բոլորին օժանդակութիւնը խնդրելու այս դարաւոր Հաստատութեան եւ անոր պարիսպներուն ապաւինած անօգնական մեր ժողովուրդին համար:

1932 - 1956, քսանչորս տարիներու շրջանին, Եղիշէ Արքեպս. Տէրտէրեանը, վերոյիշեալ գլխաւոր պաշտօններէն եւ տարած գործերէն զատ, եղած է տարիներով անդամ Պատ. Տնօրէն Ժողովոյ եւ, քանի մը տարիներով, Ատենապետ Միաբ. Ընդհ. Ժողովոյ: Ժառանգ. Վարժարանի եւ Ընծայարանի Տեսչութեան շրջանին եւ անկէ յետոյ դասատու եղած է նոյն վարժարանի բարձրագոյն կարգերուն եւ Ընծայարանի, աւանդելով Հայոց Պատմութիւն, Ընդհ. Եկեղեցւոյ Պատմութիւն, Քարոզխօսութիւն, Հովուական Աստուածաբանութիւն, Բարոյական Աստուածաբանութիւն, Վարդապետական Աստուածաբանութիւն, Հոգեբանութիւն եւ Իմաստասիրութիւն:

Թորգոմ Պատրիարքի մահէն վերջ, 17 տարիներ շարունակ վարած է Ս. Աթոռոյ պաշտօնաթերթ «Սիոն» ամսագրի խմբագրապետութիւնը, ճոխացնելով անոր քերթողական, կրօնական, պատմական եւ իմացական բաժինները բազմաթիւ յօդուածներով:

Հեղինակն է բանաստեղծական չորս հատորներու՝ «Մագդաղինէն Մեղրամովէ», «Խորտակման Դիշերներ», «Անցողիք» եւ «Ակեղղամա», ինչպէս նաեւ երեք արծակ հատորներու՝ «Լերան Վրայէն», «Նարեկը Հայ Դրականութեան մէջ» եւ «Հայաստանեայց Եկեղեցին Երէկ եւ Այսօր» երկասիրութեանց:

Ասոնցմէ զատ ունի քանի մը հատորներ լեցնող քերթողական եւ արծակ գրութիւններ, մեծ մասը գրուած վերջին մօտ չորս տարիներու ընթացքին, Ամմանի իր պանդխտութեանը շրջանին: 8 Յունիս 1960ին, Միաբ. Ընդհ. Ժողովի կողմէն կ'ընտրուի Պատրիարք Երուսաղէմի Առաք. Ս. Աթոռին եւ զահ կ'ընտրանայ 21 Օգոստոսին: